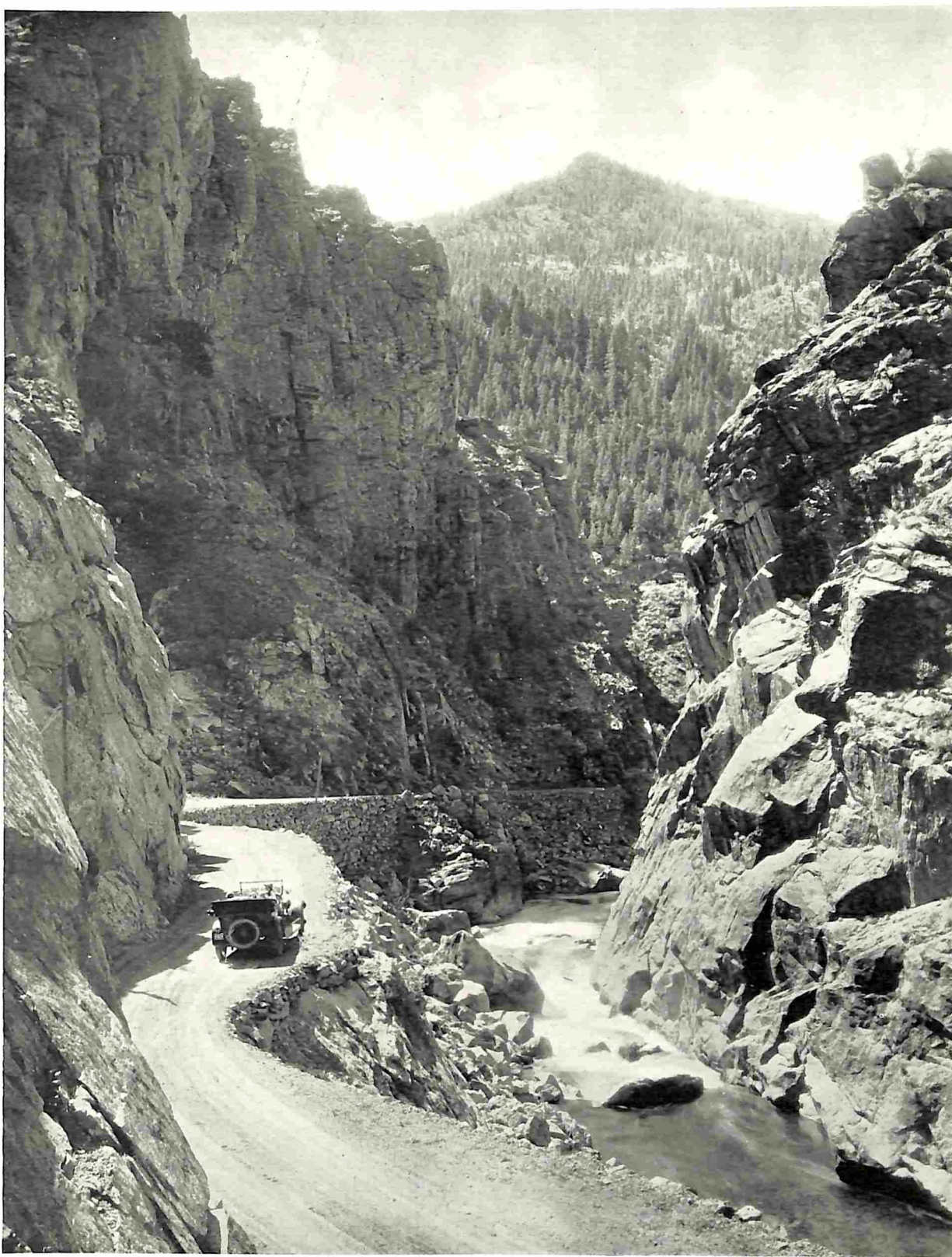

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 9.

ZATERDAG 26 FEBRUARI 1927.

Courtesy: Denver Tour. Bureau.

DE „CACHE DE LA POUDRE“-CANYON BIJ FORT COLLINS IN COLORADO, WAAR DE FRANSCHEN INDERTIJD HEVIG MET DE INDIANEN GEVOCHTEN HEBBEN.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE „CACHE DE LA POUDRE“-CANYON BIJ FORT COLLINS IN COLORADO (ILLUSTRATIE)	BLZ. 97
DE SCHAT DER INCA'S, DOOR H. B. MARRIOTT WATSON (9)	BLZ. 98
HET PRAALGRAF IMMERZEELE-MONTMORENCY TE BOKHOVEN (GEÏLL.), DOOR H. J. M. EBELING	BLZ. 100—101
DE MANUFACTURE NATIONALE DE SÈVRES (GEÏLL.), DOOR CH. SNABILIÉ (SLOT)	BLZ. 102—103
CORSICA (GEÏLL.), DOOR HENRIETTE BARBE	BLZ. 104—108
ZOO DOOF ALS EEN KWARTEL, DOOR C. J. MERKENS	BLZ. 106
HEERSCHERS VAN FERRARA, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (4)	BLZ. 107

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE SCHAT DER INCA'S

DOOR

H. B. MARRIOTT WATSON.

9)

IK kon niet verstaan, wat zij in het Spaansch riepen. Houston bleef staan, maar hij kon nog minder ervan zien dan ik.

„Wat willen ze voor den duivel —” begon ik, toen een der Indianen, Diego genaamd, naar ons toe kwam rennen. Op hetzelfde oogenblik scheen zich een panische schrik door de rij van muilezels te verspreiden.

„Kijk, kijk!” riep Cassilis uit.

Hij scheen buiten zich zelf te zijn. Door de bocht waarin ik stond, kon ik niet zien wat er gebeurde. De muildieren begonnen te draven en mij op te dringen tegen den rotswand, en toen ik weer lucht kreeg, zag ik vol schrik hoe een der dieren opzij geduwd werd en met pak en al in de diepte verdween. Ik riep luid en trachtte de achterhoede te bereiken, maar ik stond vastgeklemd; een der verschrikte dieren blies mij zijn warmen adem in het gelaat. Maar het gelukte mij vrij te komen en een plaats te bereiken vanwaar ik de achterhoede kon overzien, ofschoon het mij onmogelijk was mij er bij te voegen.

Coop, op een grooten muilezel gezeten, rende tusschen onze dieren door en joeg ze op met een zwaren prikkel. Verschrikt door den aanval, draafden zij weg en terwijl ik hiernaar keek, struikelden er weer twee en vielen in den gapenden afgrond.

Coop lachte en sloeg er weer op los. Ik hoorde Houston schreeuwen en zag dat hij iets uit zijn zadel trok.

Een vijfde muildier viel naar beneden; Coop draaide met ongelooflijke handigheid om en ik zag tot mijn verbazing, dat zijn beenen vastgebonden waren onder den buik van den muilezel! Hij was op zijn rijdier vast gebonden! Er klonk een schot en ik zag dat Houston zijn geweer aan den schouder had. Coop zwaaide heen en weer, maar zijn ezel versnelde den pas en toen hij om de bocht verdween, zag ik het uitgeputte lichaam van zijn berijder schudden en trillen als een zak met beenderen.

Wij kalmeerden de muildieren en maakten de balans op van ons verlies. Houston's oogen leken kleiner geworden en in hun holten gezakt.

„Dat is zijn wraak, en het laatste, dat hij ooit in zijn leven zal doen”, zei Cassilis.

Ik keek naar Houston.

„Kunnen wij verder reizen met de muildieren en voorraden, die wij hebben?” vroeg ik hem.

„Wij hebben er twaalf”, zei hij met bijna onherkenbare stem.

„Twaalf!” riep ik verbaasd uit, want ik kon er slechts zes tellen.

„Er zijn er nog achtergebleven”, zei hij en ging weg. Ik keek Cassilis aan.

„Hij bedoelt zeker die van Coop”, zei deze.

Daaraan had ik niet gedacht. Zeker, er waren die van Coop, welke door diens gemeen optreden onze gerechte buit waren geworden. Houston gaf reeds orders om terug te keeren en terwijl de Indianen de muildieren leidden, liepen wij voorzichtig langs den afgrond.

Diego, de leider der halfbloeds, werd op verkenning uitgezonden en hij vond Coop's kamp op drie mijl afstand in een door de natuur gevormde holte; en zoodra het donker was, trokken wij er allen gewapend heen.

Het eerste, wat mij bij onze nadering opviel, was het ontbreken van een wachtpost na Coop's wanhopigen uitval. En toen wij bij het licht der opkomende maan naderden, bespeurden wij nergens een teeken van leven; ten slotte stonden wij vlak voor de tenten.

Houston ging voor en ik volgde hem voorzichtig. Houston stapte op een tent toe en wierp het zeil open. De maan bescheen het inwendige helder en liet ons een leege ruimte zien. Het kamp was verlaten.

„Wij zijn te laat gekomen”, zei Houston grimmig.

Ik liep langs hem om een rotspunt heen en vond daar een halfbloed, zoo dood als een pier, met zijn hand op een gebroken teugel en een kogel door zijn hart. Vijf voet verder lag Coop, bewusteloos, zoo mager als een lat en ternauwernood ademend, maar met een revolver in zijn slappe vingers. Verder was er in den heelen omtrek geen menschelijk wezen te bespeuren.

Ik begreep nu de geheele toedracht. Coop was door zijn mannen achtergelaten en beroofd van zijn muilezels, terwijl hij op zijn ziekbed lag. Zijn laatste daad vóór zijn dood was tegen ons gericht geweest, toen hij zich op zijn rijdier had laten vastbinden uit vrees er anders af te vallen.

Houston keek naar den dooden halfbloed.

„Misschien wel zoo goed”, zei hij. „Het spaart moeite”.

Coop kreunde en Houston keek onverschillig naar den stervende.

„Hij heeft ons de moeite bespaard”, merkte hij op.

„Wij kunnen hem natuurlijk zoo niet laten liggen”, zei Cassilis.

Houston keerde zich bedaard om.

„Dat kunnen wij van avond bij het eten bespreken”, zei hij. „Ik geloof niet, dat er veel anders op zal zitten. Of heeft een van u beiden wellicht voor dokter gestudeerd?”

Wij erkenden dat wij geen van beiden medische kennis bezaten.

„Dan denk ik niet, dat u veel van Coop zult kunnen red- den”, zei hij met een spottenden grijns. „Ik heb genoeg meegemaakt op deze hoogte om er wat van te weten. Hij is al zoo goed als dood. En zoo niet, dan gaat 't ons nog niet aan”.

„Wij kunnen hem hier niet laten liggen”, zei ik, om Cassilis te steunen.

„Mijn beste man, wat zou je dan willen doen?” zei Houston alsof hij een beroep deed op ons gezond verstand. „Wij kunnen hem niet beter maken. Als wij hem met ons meenamen op nog grootere hoogten, zou dit zijn dood slechts verhaasten. Hem terug sturen, kunnen wij evenmin. Hoe 't gaat, zijn leven is ten einde. En hij is gevallen in den strijd. Hij is er met open oogen ingegaan. En hij wist wat de gevolgen zouden zijn. Denk aan wat hij vanmiddag gedaan heeft. In den oorlog worden menschen voor zoo iets op staanden voet gefusilleerd”.

Die woorden schenen hem iets te binnen te roepen, want hij boog zich over Coop heen en onderzocht hem.

„Ik dacht het wel”, zei hij triomfantelijk, „ofschoon het een moeilijk schot was”.

„Is hij geraakt?” vroeg Cassilis.

„En goed”, antwoordde Houston knikkend. „Het is afgelopen met hem — vast en zeker. Hij kan den dag niet meer halen”.

„Wij kunnen hem hier niet laten liggen”, zei ik weer toornig.

„Alles goed en wel”, voegde Cassilis er aan toe, „maar dat is onmenselijk”.

„In ieder geval”, zei Houston, „kunnen wij er nu niets aan doen. Laten wij teruggaan en het nog eens bespreken”.

Het was waar. Wij hadden geen muilieren en daarzonder konden wij Coop niet over het hobbelige terrein vervoeren. Aarzeland volgden wij onzen leider, maar eerst trokken Cassilis en ik den hulpeloozen Coop binnen de beschutting van de tent. Toen wij hem los lieten, viel hij slap neer. Ik twijfelde of hij nog leefde.

De rest van ons troepje was verder getrokken en wij kampeerden voorbij het gevaarlijke pad. Het was toen ongeveer negen uur en het sobere avondmaal stond gereed. Houston sprak.

„Heeren”, zei hij, „wij leven in een oorlogstoestand. Als u iets anders gedacht hadt, nadat Werner de leiding op zich had genomen, hebt gij uzelf misleid. Op zijn best is het geen Zondagsschool-zaakje en op zijn ergst is 't — . . . in ieder geval behoeft gij geen sympathie te verspillen aan zulk tuig als Coop. Hij had zijn kans en het is hem niet gelukt. Nu is 't onze beurt. Zoo gaat 't nu eenmaal in de wereld. Zoo draait het rad der fortuin. En u kunt er op rekenen, dat onze kant niet meer boven zal komen, als wij deze kans vergooien”.

Even later zei hij: „Als wij dit zaakje tot een goed einde willen brengen, moeten wij niet sentimenteel worden. Coop is een der pionnen, die Werner heeft opgeofferd. Onze taak was te zorgen, dat hij niet slaagde en dat hebben wij gedaan”. Hij zweeg even. „En dan te denken, dat hij er zijn leven voor heeft opgeofferd alleen maar om te weten waar wij heen gingen! Hij was beter werk waard geweest. In ieder geval, dat is nu afgelopen. Wij zouden niets kunnen doen om hem in het leven te behouden. En wie weet hoe gauw wij er misschien net zoo erg aan toe zijn”.

Ik geloof, dat Cassilis en ik ons niet langer verzetten. Ik viel in slaap, zonder verder aan Coop te denken. Ik werd gewekt door het loopen van muilezels; en in het heldere maanlicht zag ik bewegende gestalten. Ik hoorde Indiaansche stemmen en toen de stem van Houston. Ik bleef besluiteloos staan.

Ik bemerkte, dat Cassilis zich bij mij had gevoegd.

„Ook al wakker?” vroeg ik.

„Ja”, fluisterde Cassilis, „en nu ik helder kan nadenken, voel ik hoe verkeerd ik heb gehandeld”.

„Jij ook?” vroeg ik. „Ik vraag mijzelf al eenigen tijd af, of dit dezelfde John Poindexter is, die eens —”.

„Jawel, dezelfde”, zei Cassilis. „Laten wij aan den arbeid gaan”.

„Je bedoelt —”

„Mijn beste vriend, wij kunnen slechts één ding bedoelen”, zei hij. „Wij moeten natuurlijk een muilezel meenemen”.

Wij spraken er niet verder over, maar troffen onze maatregelen. Houston was zeker gaan slapen, want wij zagen noch hoorden hem; en wij werden geen oogenblik gestoord in onze toebereidselen.

Wij bereikten Coop's verlaten kamp bij een heldere, volle maan, die fel de kale rotsen bescheen. Het leek een Golgotha, een plaats voor geraamten en beenderen, een knekelhuis.

Wij vonden de tent en wierpen het zeil open. Coop was er niet meer.

Het duurde eenigen tijd voor wij ons overtuigd hadden, dat het lichaam verdwenen was en toen moet tegelijkertijd dezelfde gedachte bij ons zijn opgekomen. Wat had Houston gedaan?

„Houston is hier geweest”, zei Cassilis, mijn vrees onder woorden brengend.

„Ik heb hem bij de muilezels in ons kamp gezien”, gaf ik toe.

„Hij wou zekerheid hebben”, zei Cassilis somber. „Enfin, wij zijn in het schuitje en moeten meevaren. Ik weet niet, of hij schuldiger is dan wij”.

„Zeg dat niet”, barstte ik los. „Waarvoor zijn wij hier gekomen? Waarvoor is hij hier geweest?”

Cassilis haalde de schouders op. „Misschien heeft hij wel de meeste genade betoond”, zei hij. „Hoe eerder het afgelopen is, hoe eerder komt de rust”.

„In ieder geval moet ik het ware weten van dien schurkachtigen moordenaar”, riep ik uit.

„Dat zal je wel laten”, zei Cassilis ongeduldig. „Hij is de eenige man van ons troepje. Wat zijn wij — wij beiden? Ruïnes, overblijfselen, schaduwen der beschaving. Onder de nieuwe toestanden, moeten wij ons aan nieuwe wetten gewennen. Coop was slechts een voorbijgaand iets, een onbetekenend voorval”.

Somber vingen wij den terugtocht aan. Cassilis had gelijk; wij moesten doorzetten. Wij waren geen vrije mannen geweest van het oogenblik af waarop wij ons lot aan dat van Houston verbonden. Wij zouden terugkeeren en zwijgen. Wat konden wij trouwens zeggen? Houston had de wet der wildernis in toepassing gebracht.

ZESDE HOOFDSTUK.

EEN ONTMOETING.

Ja, Cassilis had gelijk. Wij spraken er nooit meer over met Houston. Wij slopen terug zooals wij weggeslopen waren, als nachtelijke dieven.

De wet der wildernis sloot zich om ons en vervormde ons. Ik zag het in de kale rotspunten, de verlaten *puna*, de eeuwigdurende sneeuwvelden.

Houston was de eenige van ons troepje, die zich vroolijk trachtte voor te doen en ik kon zien, dat hem dit moeite kostte. Ik heb reeds gezegd, dat hij een aangenaam causeur was en hij had heel wat meegemaakt. Ik dacht er wel eens over hoeveel hij zou kunnen — en hoeveel hij ervan dorst te vertellen.

Cassilis was stil, zelfs knorrig geworden. Ik vond niets meer in hem van den opgewekten, veerkrachtigen, hoopvollen aard die mij altijd zoo tot hem had aangetrokken. Wij waren nu beiden immuun geworden voor bergziekte, maar ik dacht erover of dit misschien een na-werking was — zoo iets als bij influenza.

Twee dagen later kwam hij er mee voor den dag. Nu Houston zijn nachtmerrie kwijt was, ging hij recht op het doel af. Hij had ons verteld, dat wij binnen een week Astarnok zouden bereiken. Het woord klonk op zijn lippen als het schallen van een krijgstrompet. Cassilis wachtte tot wij Houston weg zagen wandelen, recht op, flink, lenig: een mooie, maar onheilspellende figuur.

„Jack, herinner je je dien nacht?” zei Cassilis toen.

Ik dacht na. Ik begreep hem onmiddellijk. Maar — „welken nacht?” vroeg ik kribbig. Het was eerst drie dagen geleden, maar het leek een eeuwigheid.

„Jack”, zei Cassilis, terwijl hij zijn stem liet dalen, en het leek alsof de afstand die den laatsten tijd tusschen ons had bestaan, was verdwenen. „Jack, wij zullen nooit de plaats bereiken en wij zullen niets vinden”.

„Waarom niet, in 's duivels naam?” vroeg ik ongeduldig.

Cassilis keek peinzend in den gapenden afgrond. „Denk je niet, dat Coop het zal verhinderen?” vroeg hij.

Ik werd onrustig. Wat zou er opgekomen zijn in zijn verzwakte hersenen als hij, in het holst van den nacht wakker liggend, met moeite de ijle lucht inademde?

„Bijgeloovig?” snauwde ik hem toe.

Hij stak langzaam zijn pijp op. „Neen; het is een overtuiging. Coop zal dood doen, wat hij levend niet vermocht”. Hij huiverde. „Ik voel Coop overal om me heen”.

„Kijk eens, Dick”, zei ik vastberaden. „Daar moet een eind aan komen. De feiten zijn al erg genoeg, zonder dat wij er nog dingen bij behoeven te gaan bedenken”.

Hij antwoordde hier niet op, maar even later zei hij lachend: „Ik zou Houston's gezicht wel willen zien, als Coop zorgt, dat hij den schat misloopt”.

Hij had den spijker op den kop geslagen, toen hij zei, dat ik ook van voorgevoelens vervuld was. Coop drukte als een last op ons beiden. Hij vervulde de lucht.

Voor zoover wij konden merken, voelde Houston daar niets van. Integendeel scheen hij steeds vroolijker te worden en toen hij ons vertelde, dat wij nog maar vier dagen van Astarnok verwijderd waren, leek hij beslist opgewonden. De manier waarop zich dit uitte, was niet bepaald prettig. Hij werd erg veranderlijk, nu eens heel stil dan weer uitbundig. Hij beviel mij zoo nog minder dan vroeger.

Het was in den namiddag, terwijl ik met Houston over den ruwen grond voorttrok, dat hij plotseling een kreet slaakte, terwijl zijn gezicht doodsbleek werd. Ik volgde zijn blik en zag twee gestalten zich tegen den horizont afteekenen.

(Wordt vervolgd).

DE BEELDEN OP DE GRAFTOMBE IN DE KERK TE BOKHOVEN.

HET PRAALGRAF IMMERZEELE-MONTMORENCY TE BOKHOVEN.

VELEN zullen wellicht niet weten waar het dorpje Bokhoven in ons land moet worden gezocht. Die onwetendheid schaadt niet aan hunne geographische kennis, want Bokhoven is maar een héél bescheiden plaatsje zonder industrie en zonder handel, ver gelegen van de groote verkeerswegen. ☞ Bokhoven ligt aan den linker Maas-oever op ongeveer 9 kilometer van 's Hertogenbosch. Van toeristen, die in het reisseizoen het mooie Brabant doorkruisen, heeft het dorpje weinig last. Alleen in de maand September heerscht er eenige drukte van menschen, die als bedevaartgangers er heen gaan ter eere van den H. Cornelis, die daar in 't bijzonder wordt aangeropen tegen zenuwziekten. ☞ Wanneer wij van 's Hertogenbosch uit over Engelen, eveneens 'n klein dorpje, Bokhoven naderen en tusschen de schaduwrijke boomen het mooie oude kerkje zien liggen, omgeven door met weinig regelmaat geplaatste kleine huisjes, dan denken wij onwillekeurig aan de doeken der oude Brabantsche schilders als Breughel, die het intieme der dorpjes zoo gevoeld wisten weer te geven. ☞ Van de rivier af gezien brengt Bokhoven ons eene andere schildersschool voor den geest en dan vragen wij ons af, of het dorpje niet is terug te vinden op de doeken of paneelen van Van Ostade, Ruysdael, van de Velde, Cuyp, van Goyen, van der Neer. Indien zij ooit de Maas zijn opgevaren, moet hun oog getrokken zijn geworden door een boomenmassa, waaruit een fraai gothisch kerkje zijn torentje bescheiden omhoog stak en waartusschen landelijke woninkjes met hunne roode of bemoste daken lijn- en kleurspel gaven, en dan omringd door ver strekkende polders en overweld door 'n ruime heldere of bewolkte lucht en zich afspiegelend in de kalme breede rivier; dát was en dát is Bokhoven nog. ☞ Hoe eenvoudig en gering het dorpje ook moge wezen, het heeft een geschiedrijk verleden, waarop menige hedendaagsche fabrieksstad niet kan wijzen. Het droeg dan ook voorheen den weidschen titel van *graafschap*. Wij vinden Bokhoven reeds vermeld op de lijst der leenhouders van Jan II, hertog van Brabant, bij diens overlijden in 1312 opgemaakt ¹⁾. Later zien wij de heeren van Bokhoven leenroerig aan den prins-bisschop van Luik en weer later, in 1499, dat Maximiliaan de heerlijkheid tot eene vrije baronnie maakt en dat keizer Ferdinand III deze op 17 Feb. 1640 tot een graafschap verheft ²⁾. — De Praemonstratenser-abdij van Berne bezat te Bokhoven het collatierrecht der kerk, en een harer kanunniken, Zigerus van Herpt, trad in 1369 daar als eerste pastoor der parochie op ³⁾ en heden nog wordt deze door heeren dier abdij bediend. ☞ Toen in 1648 bij den vrede van Munster de koning van Spanje Brabant aan de Vereenigde Provinciën afstond, bleef Bokhoven toebehooren aan den Prins-bisschop van Luik en toen de Staten

in het nieuwe gewest de kerk- en kloostergoederen aansloegen en er den katholieken godsdienst verboden, bleef Bokhoven natuurlijk van dit alles vrij en kon daar deze Godsdienst openlijk blijven uitgeoefend worden. Het gevolg hiervan was, dat uit andere plaatsen, waar de katholieke Godsdienst verboden was, de menschen naar Bokhoven gingen om er hunne kinderen te laten doopen of om er te trouwen, en dat vele priesters, die vermond de Meijerij doortrokken om in 't geheim de H. Mis te lezen en de H. Sacramenten aan de geloovigen toe te dienen, daarheen vluchtten, wanneer zij betrapt waren en de dienaren van den hoogschout van een of andere stad hen achtervolgden. ☞ Bokhoven moet indertijd een schoon kasteel gehad hebben, zooals de weinige overblijfselen daarvan nog getuigen. De legers van Lodewijk XIV, die in 1672 de Republiek waren binnengedrongen, zouden een gedeelte ervan hebben vernietigd en de soldaten van Pichegru moesten in 1794 het overgeblevene gedeelte verwoest hebben, omdat de toenmalige heeren van Bokhoven, de Montmorency's, die als emigranten uit Frankrijk naar hier gevlucht waren, in dat nog bewoonbare gedeelte van het kasteel hun intrek hadden genomen. ¹⁾ ☞ Het laat-gothische kerkje is in 1500 op Zondag voor Pinksteren gewijd. Het schijnt in 1510 door een aanbouw te zijn vergroot en nadat het in 1771 naar den toenmaligen trant was gewijzigd, werd het in 1836 van een nieuwen westelijken toren voorzien. Het bestaat uit een éénbeukig schip van drie traveeën, een dwarspand en een vijfzijdig gesloten priesterkoor. ²⁾ ☞ In het noordelijke der aan weerszijde van het priesterkoor later opgetrokken aanbouw-tjes bevindt zich het *praalgraf* — waarvan hierbij eenige afbeeldingen gevoegd zijn — dat ik door dit artikel meer bekend wensch te maken. ☞ De tombe van het praalgraf is vervaardigd van rood en zwart marmer terwijl de beelden, figuren en wapens van wit marmer zijn. Het geheel heeft eene lengte van 2.15 M. bij eene hoogte van 1.30 M. De grafplaat, op de voorzijde aangebracht, zegt, dat het dienen moet ter eeuwige gedachtenis van Graaf Engelbert van Immerzeele, gestorven 26 September 1652 en van diens gemalin gravin Helena van Montmorency, gestorven 13 Juli 1648 ³⁾, en het zijn derhalve de beelden van deze twee personen, welke wij op de dekplaat zien liggen. ☞ Vele praalgraven met de beelden der afgestorvenen erop zijn ons uit de XIVe, XVe en XVIe eeuw nog bewaard gebleven. Men denke aan de beroemde graven in de abdij van Saint-Denis te Parijs van Charles Martel en Clovis II, van Louis de France, zoon van den H. Lodewijk, en van Charles d'Evreux; aan die van Philippe le Hardi en Jean sans Peur te Dyon; aan

¹⁾ L. Galesloot. Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant. Brux. 1865 p. 185, 226, 234. ²⁾ H. B. Martini van Geffen. Het Graafschap Bokhoven. Noord-Brabantsche Volks-Almanak 1843 1e jr. 's Hertogenbosch blz. 85—105. ³⁾ L. H. Chr. Schutjes. Geschied. v. h. Bisdóm 's Hertogenbosch. St. M. Gestel 1872. III. 296.

¹⁾ Schutjes. t. a. h. 299. ²⁾ Dr. P. J. H. Cuijpers en Jan Kalf. De Katholieke kerken in Nederland. Amst. (z. i.) blz. 420. ³⁾ D. O. M. et perpetuae memoriae monumentum illustrissimi Domini Engelberti D'Ymmerselle, comitis de Bochove et S.R.I. vicecomitis Alostani, Toparchae de Ymerselle, Wommelghem, Itegem, lenae de Montmorency, filiae natu maximae illustri Joannis de Montmorency, principis de Robeeq, comitissae de Bochove et S.R.I. vicecomitissae Alostanae, etc. Quae obiit 13 Julii anno 1648.

de graven van Karel den Stoute en Maria van Bourgondië in de O.L. Vrouwekerk te Brugge; aan die van Polanen, Nassau, en Renesse in de Grootte Kerk te Breda; aan dat te IJsselstein waar twee heeren van IJsselstein met hunne gemalinnen op de dekplaat liggen, om niet te spreken van de praalgraven te Arnhem, Delft, Gorinchem, Bergen-op-Zoom, Heusden en andere plaatsen. 'n Enkele maal ziet men de beelden der dooden op hunne graftomben biddende voorgesteld geknield op een bidstoel, of recht op staan, maar over 't algemeen liggen zij op den rug uitgestrekt. De mannen dragen meestal harnas of maliënkolder en de vrouwen het statiekleed. Zorgvuldig zijn de plooiën van kleed of mantel langs het gestrekte lichaam geschikt en de handen plat tegen elkaar gelegd of over de borst gekruisd; de gelaatstreken zijn strak en koud: uit deze beelden spreekt de *dood*. ¶ Het praalgraf te Bokhoven is veel jonger dan die welke ik hierboven noemde en wier karakter ik even aanstipte om het verschil met dit te laten zien. Uitgevoerd in de Lodewijk XIV-stijl, breekt het als voortbrengsel der barok met de tradities van gothiek en renaissance. Wel draagt de graaf nog zijn harnas, waarover een ruime mantel geslagen is en is de gravin in haar statiekleed gestoken en zijn beiden met de grafelijke kroon gedekt, maar de gedachte aan den *dood* is hier vermeden. Rustig, in gemakkelijke houding, met 'n weinig opgetrokken knieën, liggen de personen hier neder, met hoofd en schouders op het dikke ingedrukte kussen; de handen der gravin zijn even bijeen gevoegd, terwijl de graaf eene hand op de borst heeft liggen en de andere wat lager; de gelaatstreken toonen eene lichte sluimering. De plooiën van kleed en mantels hebben een zoo natuurlijken val, dat het schijnt of de daar rustende personen die zelf om zich heen getrokken hebben: de *slaap* is hier in marmer weergegeven. Even nog doet de volute onder de hoofdkussens denken aan het opgerolde gedeelte der doodemat, dat tot steun voor het hoofd moest dienen ¹⁾. In plaats van het leeuwteje aan de voeten van den man, dat daar vroeger als symbool der mannelijke kracht neerlag, en het hondje aan de voeten der vrouw, welk diertje de trouw van deze verzinnebeeldde, vindt men op het Bokhovensche praalgraf den helm en de strijdhandschoenen van den graaf. ¶ Geen engelen- of weenende menschenfiguren, waarvoor de gothieker een groote voorliefde had, scharen zich langs de zijden der tombe en de overmaat van wapenschilden daarop, die in den bloeitijd der wapenkunde bijna als een vereischte gold, is hier vermeden. Slechts één enkel engelenkopje aan het hoofdeinde der tombe, waarvan de overlevering zegt, dat het een vroeg gestorven kindje van den graaf en de gravin moet voorstellen, en hunne geslachtswapens sieren de tombe; de griffoen en de leeuw ond'r deze wapens zullen wel als schilddragers beschouwd moeten worden, maar doen meer decoratief dan wapenkundig aan. ¶ Van dit praalgraf vertelt de geschiedenis, dat het ter gedachtenis van den graaf en de gravin van Immerzele de Montmorency geplaatst is geworden in een bijzondere koepel in de kerk van Bokhoven waar deze personen vóór het hoogaltaar zouden begraven liggen ²⁾, en verder nog, dat het praalgraf op last van graaf Engelbert door Aert Quellinus gemaakt werd, om het in eene Antwerpsche kerk te plaatsen, vanwaar het in 1793 naar Bokhoven zou zijn overgebracht toen de nadering der Fransche troepen de vernieling deed voorzien der in Antwerpen aanwezige praalgraven ³⁾. ¶ De tegenstrijdigheid in deze berichten deed mij een onderzoek naar de waarheid instellen en het resultaat dat ik hierdoor verkreeg, mag vrijwel bevredigend genoemd worden

HET PRAALGRAF IN DE KERK TE BOKHOVEN.

en toont dan ook aan, dat die berichten niet geheel en al juist zijn. ¶ Graaf Engelbert van Immerzele en gravin Helena van Montmorency woonden meestentijds op hun kasteel te Loon-op-Zand en hier was het ook dat deze echtelieden in 1648 op den 18den Juni hun testament maakten, waarbij zij onder meer bepaalden, dat zij wilden begraven worden in de kerk te Bokhoven ter plaatse waar de langstlevende van hen dit wenschen zou ¹⁾. ¶ Alhoewel, zooals wij weten, de katholieke godsdienst te Bokhoven nog steeds kon worden uitgeoefend, waren blijkens een verdere clausule in het testament, de testateurs toch eenigszins bevreesd dat op een of anderen dag die toestand zou kunnen veranderen en ook te Bokhoven de godsdienst zou verboden worden. Zij bepaalden dan bij bedoelde clausule, dat in dit geval hun voornaamste erfgenaam of zijne nakomelingen de H. Missen, welke zij bij dat zelfde testament voor hunne zielerust aldaar fundeerden, elders, waar de Roomsche religie vrijelijk uitgeoefend zou worden, moest doen lezen. ¶ Hun vrees voor de toekomstige tijden moet wel groot geweest zijn en hun vertrouwen in den op den 5den dier zelfde maand plechtig afgekondigden vrede van Munster, waarbij Bokhoven immers aan Luik bleef, wel erg gering, dat zij twaalf dagen na het maken van genoemd testament bij codicil „om goede Redenen hen daartoe moverende” bepaalden, niet te Bokhoven, maar te Antwerpen in de kerk der Predikheeren begraven te willen worden, waar de langstlevende van hen beiden „eene sepulture, tsy van kelder tombe oft andersins” zou laten maken ²⁾. ¶ Aan deze wilsbeschikking moest spoedig uitvoering worden gegeven, want op den 13en Juli van dat zelfde jaar stierf de gravin op haar kasteel van Loon-op-Zand en ingevolge haar wensch werd zij te Antwerpen in de Predikheerenkerk begraven ³⁾. Nog denzelfden dag van haar overlijden bracht men het lichaam der gravin naar 's Hertogenbosch en vijf dagen later van daar naar Antwerpen „om tselve aldaer tot de Precheeren (Predikheeren) te sincken (begraven)” ⁴⁾. Na twee dagen kwam men met het lijk te Antwerpen bij de Predikheeren aan, die het gezamenlijk plechtig voorloopig op het kerkhof hebben ter aarde besteld, wat ik meen

te mogen afleiden uit de volgende aantekening in een hunner registers: „20 Julius: de gravinne van bouchoven met de gemeynte (de gezamenlijke kloosterheeren) solemnellyck gesoencken (begraven) *over de straet*” ⁵⁾. De graaf moest nu voor het graf gaan zorgen, en om de plaats daarvoor in de bedoelde kerk te bespreken en ook de officieele begrafenis te regelen, zond hij twee zaakgelastigden, zijn administrateur Willems en zijn advocaat G. van Herlaer, naar Antwerpen, die hem op 27 Sept. 1648, elk bij afzonderlijke schrijven, hunne onderhandelingen, met den Prior van het klooster berichtten. De advocaat schreef, dat hij over den grafkelder gesproken had en de administrateur, dat het lichaam der gravin op 8 October in de kerk zou worden gebracht en daags daarna begraven. De H. Dienst zou geschieden in tegenwoordigheid van al de Paters, en in het koor, voor het zwart gemaakte Hoogaltaar, zou eene tombe geplaatst worden, welke het lichaam zou vervangen om daarbij de noodige en gebruikelijke godsdienstplechtigheden voor de zielerust der gravin te verrichten ⁶⁾. Op het altaar zouden zes kaarsen branden en om de tombe acht, zonder toortsen ⁷⁾. ¶ De onderhandelingen voor het maken van het praalgraf

1) In de XVIe en XVIIe eeuw lagen de beelden, vooral wanneer deze in doodskleed waren voorgesteld, op een doodemat, waarvan het hoofdeinde een rol vormde, waarop het hoofd dan rustte, zooals men zien kan op den grafsteen van Margariet van Auwenninge in de St. Janskerk te 's Hertogenbosch en op het praalgraf van Engelbrecht II van Nassau in de Grootte Kerk te Breda. 2) Martini van Geffen t.a.p. 3) Dr. Cuyper en Kalf t.a.p. uit aantekeningen van L. C. Hezenmans.

1) Archief in het kasteel van Loon-op-Zand Inventaris no. 216. 2) Archief a. b. Inv. no. 219. 3) Aantekening in het Doop- en trouw protocol der R.K. Kerk te Loon-op-Zand. Rijksarchief te 's Hertogenbosch. 4) Ik dank deze mededeeling aan den heer J. v. d. Hammen, die het archief van het kasteel van Loon-op-Zand bewerkte. 5) Mededeeling van den ontvanger der kerkfabriek van St. Paulus, vroeger Predikheerenkerk, te Antwerpen. 6) In de katholieke kerk is het gebruikelijk dat, wanneer het lichaam van een overledene om een of andere reden niet voor in de kerk geplaatst kan worden tijdens de uitvaart, daar een tombe of katafalk wordt gezet, waarbij dan de ceremoniën geschieden. 7) Archief a. b. Inv. no. 58 en 59.

zelf hebben klaarlijk om eene of andere reden vertraging ondervonden, want eerst op 20 Juni 1649 sloot de graaf daaromtrent eene overeenkomst met den Antwerpschen beeldhouwer Aert Quellinus, die aannam binnen een jaar na het teekenen der akte voor 1000 patacons te Antwerpen in genoemde kerk het praalgraf te leveren. In de akte van overeenkomst wordt het praalgraf geheel omschreven en staat het met het beeld der gravin er op afgeteekend ¹⁾. In 1651 was het praalgraf gereed, maar het werd niet te Antwerpen doch te Bokhoven geplaatst. De reden waarom de graaf hier niet volgens het codicil handelde, weten wij niet, maar laat zich gissen, en het moeten de spannende tijden weer zijn geweest, die, evenals in 1648 bij het bepalen der begraafplaats, hem ook nu van besluit deden veranderen. Het is immers bekend dat in 1650 Prins Willem II, na zijn aanslag op Amsterdam, met plannen rondging de Vereenigde Provinciën in bondgenootschap met Frankrijk Spanje den oorlog te doen verklaren. Die oorlog zou dan natuurlijk in de zuidelijke Nederlanden, die nog aan Spanje behoorden, worden uitgevochten en onmogelijk zou het dan niet zijn geweest, dat bij eene overwinning der bondgenooten het noordelijk gedeelte, zoo niet het geheele land, aan de Vereenigde Provinciën zou zijn toegevoegd. De stad Antwerpen en het Markiezaat waren door den Franschen koning reeds bij voorbaat aan Prins Willem en zijn nakomelingen in eigen bezit toegezegd ²⁾. Als men in het familiearchief van graaf Immerzeele ziet, dat deze en zijn voorzaten op hun kasteel van Loon-op-Zand danig op de hoogte werden gehouden van de politiek, dan lijkt de veronderstelling niet gewaagd, dat graaf Engelbert reeds tijdig van die plannen wist en, onzeker over de toekomst van het naburig land, zijn begraafplaats weer te Bokhoven verkoos en hierom het praalgraf aldaar deed plaatsen. Blijkens de rekeningen der grafelijke goederen te Bokhoven had graaf Engelbert dan ook reeds in 1650 daar alles in gereedheid doen brengen om er het praalgraf te ontvangen. En als het dan op 21 Mei 1651 per schip te Bokhoven is gebracht, vinden wij in diezelfde rekeningen een post aan kalk voor metselwerk daaraan en tevens de verantwoording van een patacon, welke namens den graaf onder den eersten steen gelegd moest worden ³⁾. Dat de graaf en de gravin beiden te Bokhoven begraven werden, zooals Martini vermeldt, zal wel niet juist zijn, want gezien de jaargetijden voor de gravin te Antwerpen bleven doorgaan, mogen wij aannemen, dat de graaf het lichaam zijner gemalin niet liet opgraven om het naar Bokhoven over te brengen ⁴⁾. Hij zelf werd er wel begraven en ook zijn oudste zoon Theodorus, hetgeen wij weten uit een ontwerp-testament van zijn tweeden zoon Thomas, opgemaakt voor notaris IJsendijk te Brussel in Mei 1671, waarbij hij bepaalde, dat hij en zijne gemalin Magdelina de Tserclaes de Tilly begraven wilden worden *in de kerk van Bokhoven, waar zijn vader*

en zijn broeder *begraven lagen*. ¹⁾ Het praalgraf te Bokhoven is van eene bijzondere schoonheid. De ontroering, welke van de daarop liggende beelden uitgaat, is zoo innig, dat de beschouwer het niet waagt luide daarbij te spreken. Zij, die daar in het marmer zijn gebeiteld, schijnen te slapen in lichten slaap en het is alsof de borstkas bij ademhaling zich verheft. De ontroering grijpt zoo aan, dat men buiten het kerkje zijnde, die nog gevoelt, en de vredige stilte rondom dat kleine Godshuisje doet die voortleven, totdat de schoonheid der natuur, welke het kleine dorpje omvat, eene andere ontroering te weeg brengt.

H. J. M. EBELING.

¹⁾ Archief a.b. no. 209. Dit stuk kon mij niet worden ter inzage gegeven. De heer Olivier van Stratum, vice-president der Rechtbank te Antwerpen, was zoo welwillend mij gebruik te laten maken van een daarvan in zijn bezit zijnde copie.

De Manufacture Nationale de Sèvres. (Slot).

HET resultaat van de ontwikkeling der Sèvres-fabriek in het laatste kwart der vorige eeuw is duidelijk en compleet aan het licht gekomen op de Wereldtentoonstelling van 1900, waar de *Manufacture nationale* niet alleen toonde dat het exclusivisme van Brongniart had uitgediend en het zachte porselein in eere was hersteld voor de fabricatie van moderne werkstukken, maar dat ook onder de impulsie van Carrier-Belleuse in de moderne fabricatie de ware kunstzin was herleefd. De Sèvres-fabriek bewees toen, dat zij aan de twee noodzakelijke voorwaarden van haar roeping en hare tradities voldeed, dat zij volmaakt was als artistieke en als industriële instelling. En dat is zij gebleven tot op dezen tijd, waartoe zeker het meest bijgedragen heeft de hooge autoriteit van den heer Emile Bourgeois, hoogleeraar in de Kunstgeschiedenis, die van 1903 af er zijn invloed deed

„HET PARADIJS”, TEGELTABLEAU VAN „PÂTE SILICIEUSE”.
Naar een ontwerp van Camille Roche.

gelden en in 1909 tot directeur werd aangesteld, terwijl tegelijk een technisch comité van artisten en amateurs in het leven werd geroepen. Sedert de ontslagneming van Bourgeois, in 1920, gaat de tegenwoordige administrateur, de heer Lechevallier-Chevignard, die vele jaren de medewerker en adjunct van zijn voorganger was geweest, voort op denzelfden weg en heeft zoo, met diepen eerbied voor de klassieke methoden en vormen, de moderne pottenbakkerskunst in de Sèvres-fabriek een groote ontwikkeling weten te verzekeren. Hier van getuigde de zeer complete collectie van uitsluitend moderne Sèvres-producten in een eigen paviljoen der Manufacture nationale op de Internationale Tentoonstelling van Decoratieve Kunsten van het vorige jaar, waar de tegenwoordige leider der beroemde inrichting de verwezenlijking heeft gegeven aan de verwachtingen reeds in 1908 verwekt, met de verschijning van een zeer belangrijk boek over Sèvres, dat weldra als een standaard-werk werd erkend ¹⁾. Het is bekend dat, behalve op de fabricatie van porselein-producten, de Sèvres-fabriek zich van het begin der 19e eeuw af ook, zij 't dan tijdelijk, heeft toegelegd op enkele verwante takken van kunst-industrie, zooals beschilderde glasruiten (1827—1854), geëmailleerd plateelwerk, emailwerk op metalen (beide

¹⁾ De pastoor van Bokhoven was zoo welwillend, mij uit de „gedocumenteerde” aantekeningen van zijn voorganger, pastoor van Roosmalen, deze en andere bijzonderheden mede te deelen. De akte van overeenkomst kon hij mij niet toonen, daar zijn archief niet georderd is. — Volgens de meening van Mevr. Dr. J. Gabriëls te Antwerpen, die eene studie over het kunstenaars geslacht Quellinus maakt, moet de maker van het praalgraf Aert de Oude geweest zijn, dezelfde dus die in 1650 door Jacob van Campen belast werd met het beeldhouwwerk aan het stadhuis van Amsterdam. ²⁾ Zie over die oorlogsplannen o.a. Fruin, *Verspreide geschriften* IV, 122. e.v. ³⁾ Uit de aantekeningen van pastoor van Roosmalen. ⁴⁾ Verzameling der Graf- en Gedenkschriften van de Provincie Antwerpen V. Antw. 1873.

¹⁾ *La Manufacture de porcelaine de Sèvres. (Histoire, organisation actuelle. Murs céramique)*, 2 vol. gr. in 8°, par Georges Lechevallier-Chevignard, Henri Laurens, éditeur, Paris, 1908.

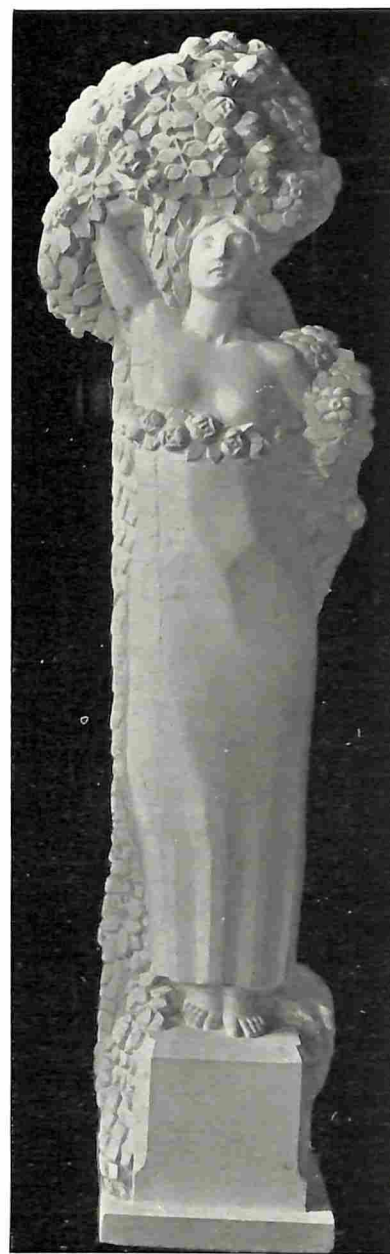
„LES FRUITS”.
BISCUÏT-FIGUUR IN ZACHT
PORSELEIN.

Vruchten naar 't ontwerp van Bracquemont.

welijken vorm de geschiedenis der pottenbakkerskunst over geheel de wereld bevat. Deze verdieping wordt ingenomen door twee galerijen met vitrines, in het midden onderling gescheiden door een Eere-salon, waar tijdelijke tentoonstellingen worden gehouden — en waar op 10 Augustus 1920 door de vertegenwoordigers der verbonden mogendheden en de Ottomaansche delegatie het vredesverdrag met Turkije werd ondertekend. ☞ Voor de inrichting van de twee galerijen dezer verdieping werd naar chronologische orde de productie der ceramiek over de wereld verdeeld in acht serieën (groepen), welke classificatie overeenstemt met de geschiedenis dezer kunst-industrie van de oudste tijden tot op heden: 1e Dof, gepolijst of geglansd aardewerk (antiek werk van gebakken aarde, egyptische, grieksche, etruskische, keltische, romeinsche, gallo-romeinsche en amerikaansche voorwerpen); 2e Gevernist aardewerk (hierin zijn begrepen alle aardewerken bedekt met een doorschijnend loodhoudend vernis); 3e Fijne zandsteenen aardewerken — *grès cérames* (van de vorige categorie onderscheiden doordat de voorwerpen bij een veel hogere temperatuur gebakken zijn, waardoor een gedeeltelijke verglazing der *pâte* ontstaat); 4e Geëmailleerd plateelwerk (aardewerk welks aardkleur gemaskeerd is door een ondoorschijnend tinhoudend vernis waaraan de naam van „*émail*” wordt gegeven); 5e Fijn plateelwerk (verschillend van het vorige doordat de *pâte* witachtig is en het dus niet noodig is de kleur te verbergen, daar een loodhoudend vernis als dekking voldoet. Deze aardewerken worden dikwijls aangeduid onder den naam van „pijpaarde”); 6e Hard porselein en aardewerken van het verre Oosten (porselein van China en Japan, welks *pâte* hoofdzakelijk bestaat uit het natuurlijk product *kaolin*, en andere

reeds genoemd) en zandsteenen aardewerk (*grès*). Deze laatste fabricatie werd georganiseerd met de bedoeling er een paviljoen op de tentoonstelling van 1900 uit op te trekken. De hooge kosten hebben dit toen verhinderd, maar de verkregen resultaten waren belangrijk genoeg voor de eventueele toepassing der ceramiek in de bouwkunstige decoratie om de ateliers voor deze fabricatie in stand te houden; zij zijn er altijd nog. Er is een goed gebruik van gemaakt tijdens den laatsten oorlog, toen ook de Sèvres-fabriek voor de landsverdediging heeft gewerkt — wat zeker veel minder bekend is — doordat er allerlei zandsteenen toestellen voor de bereiding van zuren en springstoffen zijn gebakken. ☞ Het *Musée Céramique*, dat het centrum van het gebouw der *Manufacture nationale* inneemt, is zeker een der meest complete musea van pottenbakkerskunst, die er bestaan. Men vindt er de prachtigste kunstvoorwerpen uit alle tijdperken en landen. Het heeft twee afdelingen: die gelijkvloers, waar alles is bijeengebracht wat betreft de geschiedenis der fabriek Vincennes-Sèvres, sedert haar stichting tot den tegenwoordigen tijd, en waar wij onder de modernen werkstukken van Dalou, van Rodin, van Denis Puech, van Valotton (dieren), van Léonard (danseuses) aantreffen; dan de eerste verdieping, die in aanschou-

aardewerken uit die landen); 7e Europeesch zacht porselein (het zacht porselein, uitsluitend in Europa voortgebracht, heeft een tamelijk saamgestelden aard; ter onderscheiding van het harde porselein, uit natuurlijke grondstoffen bereid, wordt het dikwijls „kunst-porselein” genoemd); 8e Europeesch hard porselein (nader tot het porselein uit het verre Oosten, daar het gemaakt wordt uit een *pâte* die het *kaolin* tot grondstof heeft; deze fabricatie is in Europa het eerst toegepast te Meissen in Saksen). (Naar den catalogus van het *Musée Céramique de Sèvres* door G. Papillon en Maurice Savreux). ☞ De 188-jarige werkzaamheid dezer Staatsfabriek — die, zooals uit mijn nog zeer onvolledig overzicht blijkt, allerleivooren tegenspoed kende — heeft haar producten in verschillende tijdperken van haar bestaan tot grooten roem gebracht. Het resultaat er van op heden meen ik te hebben aangeduid; de wereldnaam van het tegenwoordige Sèvres is er de consecratie van. Deze consecratie werd bevestigd op de internationale tentoonstelling van het vorige jaar, aan welke Sèvresinzending de hierbijgaande afbeeldingen (op een na) ontleend zijn. ☞ De zalen gelijkvloers, die niet door het retrospectief museum en de administratie in beslag worden genomen, bevatten een zeer uitvoerige uitstalling van producten der hendaagsche fabricatie; zij zijn om zoo te zeggen „toonkamers” voor de koopers. Evenals de andere *manufactures nationales* (Gobelins, Beauvais) bezit de Sèvresfabriek — dank zij het verstandige opperbeheer van den heer E. Herriot als minister van Schoone Kunsten — civiele rechtspersoonlijkheid en financieele autonomie; zij kan handel drijven als ieder burger van den Staat. Zij heeft daartoe een klein depôt in de rue de Rivoli te Parijs — het eenige ter wereld —, maar den waren kijk op hetgeen er „te koop” is, krijgt men alleen bij een bezoek aan de fabriek zelve. Hoe groot de voldoening van zoo'n bezoek ook zij — op verzoek aan den administrateur kan de fabricatie ook bezichtigd worden — er komt nog bij dat er een der mooiste uitstapjes in de naaste omgeving der hoofdstad aan verbonden is. ☞ De statige, zeer breede voorgevel van het fraaie gebouw in den paleis-stijl van het tweede Keizerrijk, met, in het midden, een hooge bordestrap die tot den monumentalen, enigen ingang opvoert, maakt een grootschen indruk in de omlijsting van het hooge boschgroen van het park van Saint-Cloud. Recht voor die trap, midden in den tuin die de geheele breedte van het gebouw beslaat, staat, op een plaats die aan zijn nagedachtenis ten volle toekomt, het standbeeld van Bernard Palissy, den heldhaftigen voorganger van alle Fransche ceramisten. En verder, aan de andere zijde van den weg naar het oude stadje dat aan de fabriek z'n naam gaf, ligt over de breede rustig stroomende Seine, de Sèvres-brug, waarover die weg recht naar Parijs voert. Dit ensemble van kunst en natuur vormt wel een der meest pittoreske hoekjes in het hart van *Ile-de-France*.

„LES FLEURS”.
BISCUÏT-FIGUUR IN ZACHT
PORSELEIN.

Bloemen naar 't ontwerp van Bracquemont

CORSICA.

CORSICA begint ontdekt te worden. Niet alleen door de Franschen zelf, die weinig afwisten van hun zuidelijkste arrondissement, maar ook door de Hollanders. ☞ Alle Hollanders, die reizen, kennen den Côté d'Azur, maar wie kende het eiland in de Middellandsche Zee, dat door de beruchte Vendetta van weleer, een allesbehalve gunstige reputatie genoot? Velen beschouwen het dan nog als een heldendaad, wanneer zij zich op dat eiland van banditisme gaan wagen, maar wanneer zij het bezocht hebben, zijn zij er toch wel van overtuigd, dat men er veiliger is dan in de meeste wereldsteden, en ze kunnen slechts toegeven dat ze zich te kort hebben gedaan, door dit wonderschoone eiland: l'île de beauté, zooals de Franschen het noemen, zoolang van hun reisprogramma te weren. ☞ En toch is Corsica een uiterst primitief land, waarvan de bewoners elkander het geintriageer verbitteerde allerhande familievetes of geintriageer over politieke kwesties. Maar hoe zou het ook anders kunnen! Van de grijze oudheid af is het arme Corsica anders prachtig strategisch punt in de Middellandsche Zee door volkeren uit het Noorden, Zuiden, Oosten en Westen bezet geworden. Nu door de Vandalen, dan door de Saracenen geknecht, leefden de ongelukkige eilandbewoners voortdurend in een staat van verdediging, en sinds de republiek Genua er in 't midden der 14de eeuw beslag op legde, heeft het ongelukkige Corsica vier eeuwen lang een guerrilla-oorlog gevoerd tegen de wreede overheerschers. Eerst Lodewijk XV het eiland vroeged van Genua afkocht, is er de rust weder gekeerd. ☞ Maar die geschiedenis, die er een van bloed en tranen is, had niet geschieden, als er een van de bewoners te drukken. Uit de Genuesche overheersching, den tijd dat alle recht verkracht werd, had men de bloedwraak, de beruchte Vendetta, overgehouden, en ook de negatie van het leven, dat in die tijden geen waarde had en de onlust om te arbeiden, want werd alle arbeid niet direct weer vernietigd? ☞ En al komt de bloedwraak dan heden ten dage slechts weinig meer voor en worden er noch de levens, noch de werken der menschen door stroopende benden vernietigd, een Corsicaan ziet er niet tegen op om bij een kleine oneenigheid al te snel gebruik te maken van de vuurwapenen, die hij steeds bij zich draagt, en nog altijd verkeerden landbouw en handel in een weinig voordeelige positie. ☞ Vanwege de ligging is het niet gemakkelijk om Corsica te bereizen. Terwijl men aan de kusten een sub-tropisch klimaat aantreft, is het in het Hooggebergte tot in Juni dikwijls koud, en daar het geheele binnenland door bergen wordt ingenomen, zijn de overgangen dikwijls zeer groot. De beste

Foto A. Morelli, Bastia.

CORSICA. RAGLIANO, PLAATSJE OP HET SCHIEREILAND CAP CORSE.

reistijd lijkt mij daarom de maand Mei. Terwijl langs de kusten tusschen het eeuwige groen van olijfboomen en kurkeiken de aloë's en oleanders bloeien en het heele Maquis¹⁾ met fijn geurende wilde rozen is bestereld, zijn in de bergen de heggen en de kastanjewouden als verpluimd door de sneeuw van teeder groen. Wel ligt hooger op dan nog de sneeuw, want Corsica heeft machtige bergen. ☞ In het Noord-Westen, waar Corsica bevindt het machtige bergopp. ☞ In het Noorden, waarvan de uitloopers het geheele eiland tot aan de kusten der zee beheerschen. Daar heeft men de Monte-Cinto, de Monte-Rotondo en de Monte-d'Oro, bergen allemaal van tusschen de 2500 en 3000 M. ☞ De vlakte waarin Ajaccio is gelegen, de Campo dell'Oro, wordt beheerscht door den Monte-d'Oro. Wanneer men de fonkelblauwe baai binnenvaart, die omkranst wordt door groene wijnlanden, ziet men hoe daar hoog in de bergen een luchtig wit langs de getande toppen schijnt te zijn geschetst: het zijn de toppen van den Monte-d'Oro waar tot diep in den zomer de toppen van den Monte-d'Oro hangen. Maar van Ajaccio af is dat hooge gebied nog vele uren sporen. ☞ Ajaccio is een vreedzaam stadje aan een vreedzame golf. De bewoners zijn lui en vuil als die van Napels. Zij worden er gevoed door de zon en de blauwe lucht, en het is daarom niet noodig om zich nog met werken te vermoeien. Men leeft toch wel. Bovendien heeft Ajaccio zich verdienstelijk gemaakt door de geboorteplaats van Napoleon te zijn; op diens roem kan men met gemak teren. En zij wijzen u het huis, waarin Napoleon het eerste levenslicht aanschouwde en voeren u ook naar den eerste Diamant, waar een monument ter eere van de familie Bonaparte is opgericht. Wanneer men dat bekijkt, zou men het bijna betreuren dat Napoleon een Corsicaan moest zijn. Ook het standbeeld dat men te Bastia voor hem heeft opgericht is buitengewoon leelijk. ☞ Het plaatsje Bastia, de havenplaats in het Noord-Oosten, waar werkelijk veel bedrijvigheid heerscht, doet meer aan Genua denken. Men reist er heen met de spoor, het eenige lijntje, dat het eiland van het Westen naar het Oosten doorkruist. ☞ Die treinreis is eenvoudig een verrukking. Wanneer men de Campo dell'Oro achenom heeft, wordt men als opgenomen door het bergland, dat, met z'n met kastanjewouden bedekte hellingen, met z'n rotsige steilten en nauwe ravijnen, waarin in de diepte de smaragd-groene stroomen voortkolken, van een grandiose schoonheid is. En overal dorpen en gehuchten, die zich als adelaarsnesten aan de bergruggen vastklemmen: Bocagnano, het liefelijke dorpje, dat jarenlang twee van Corsica's meest beruchte bandieten heeft geherbergd: de gebroeders Bellacoscia; Vizzavona, het zomerverblijf der rijke bewoners uit Ajaccio en dat met z'n dennenwouden aan den voet van den somberen Monte d'Oro is gelegen; de ingetogen plaatsjes Vivario en Venaco en eindelijk Corté. ☞ Corté wordt le coeur de la Corse genoemd en deze als uit de rotsen omhooggegroeide

Foto A. Tomasi, Ajaccio.

CORSICA. GEZICHT OP UMINO (CAP CORSE) MET DEN TOUR GENOISE. OP DEN VOORGROND ALOË'S.

¹⁾ De Corsicaansche wildernis, de toevlucht van de enkele bandieten die er heden nog in Corsica te vinden zijn.

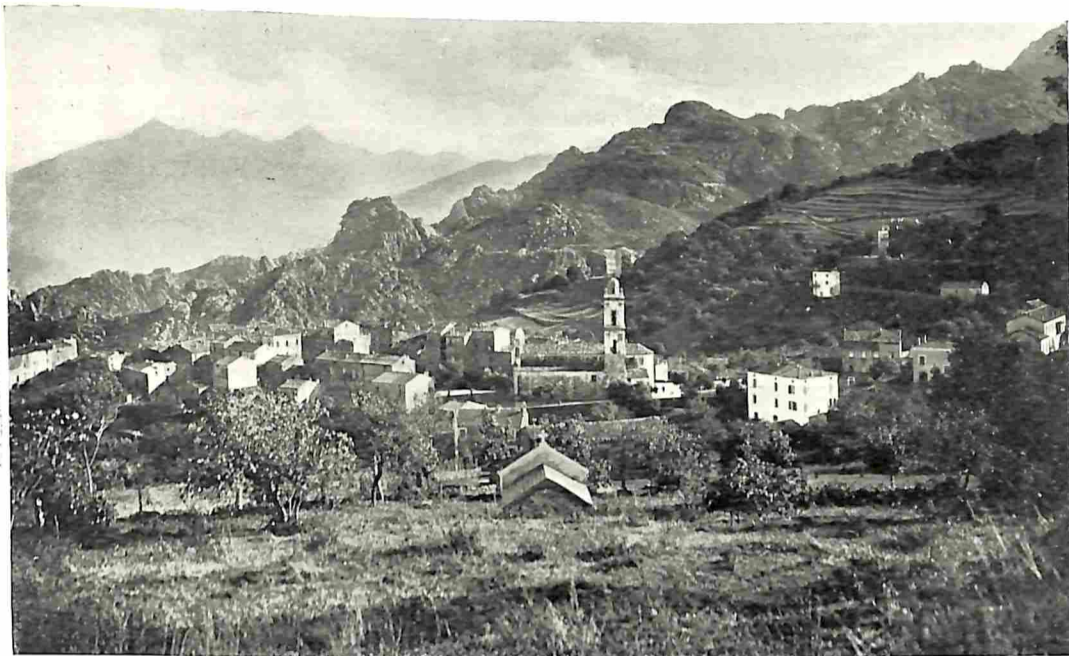

Foto A. Morelli, Bastia.

CORSICA. GEZICHT OP PIANA. OP DEN ACHTERGROND DE CALANQUES.

stad, gekroond door een machtige Citadel, is wel de meest Corsicaansche stad, die ik gezien heb. Het was Corté, dat steeds het laatste bolwerk van verzet vormde wanneer het overige gedeelte van het eiland voor de overmacht der Genuezen was gezicht; Corté, dat gedurende de regering van Paoli, een van Corsica's grootste staatslieden, die van 1756—1769 het eiland's geheel van Genuezen gezuiverd had, het staatkundig en strategisch middelpunt was en in Corté was het dat de vrouwen, de onderdrukking moe, eenmaal de gelofte aflegden om niet te zullen trouwen, daar zij geen slaven wilden baren. ☒ Het geweldige bergdecor dat zich rondom Corté verheft, wordt beheerscht door den Monte-Rotondo. Verder op, wanneer men eerst zijn tol betaald heeft aan den Scala Santa Regina, de gevaarlijke 8 K.M. lange kloof, die zich wringt tusschen de granietwanden omhoogrijzend langs den Golo, een van Corsica's wildste stroomen, komt men in het steenachtig gebied: le Niolo, een onherbergzaam hoogland, bewoond door een herdersbevolking, waarvan de mannen van October tot Juni de streek verlaten om hun kudden te weiden aan de warme stranden van le Balagna, terwijl de vrouwen eenzaam achterblijven in de naakte dorpen en gehuchten. — Maar dit oord is ver verwijderd van de lijn Ajaccio-Bastia. ☒ Na Corté heeft men het hoogste gedeelte achter zich en rijdt men omlaag naar de vlakke; naar den Côte Orientale. Deze kust is vlak en moerassig. En terwijl de herders uit het Niolo's winters hun haardsteden verlaten aan de Westkust te laten grazen, zijn het de herders van la Côte Orientale, die 's winters thuis blijven en, om te ontkomen aan de gevaarlijke malaria, 's zomers met hun kudden de bergen intrekken en hun woningen dan van Juni tot October verlaten. ☒ Vroeger was die streek de korenschuur van Corsica. In den tijd der Romeinen, toen de stad Aleria, de hoofdplaats van het eiland was, werd er zelfs koren uitgevoerd. Tegenwoordig wordt er in die vlakke niet meer gewerkt dan hoog noodig is en de plaatsjes Porto-Vecchio, Solenzara, Ghisonnacia en Aleria zijn nu van een doodsche verlatenheid. ☒ Maar hetgeen de vlakke dan nog oplevert aan olijven, kurk, maïs, wijn en zuidvruchten, wordt te Bastia verscheept. In Bastia, het schilderachtige stadje, [dat amphitheatersgewijze tegen de bergen is gebouwd, heerscht dan ook steeds groote bedrijvigheid. ☒ Die bedrijvigheid heeft het echter ook te danken aan de nabijheid van den „Cap Corse”, het smalle schiereiland in het

Noorden van Corsica, waar een werkzame bevolking woont, die zich bezighoudt, met vruchtenteelt of met de visscherij. Rogliano is een van de mooiste stadjes uit de Cap Corse, het eenige land in Corsica, waar men goed-onderhouden huizen vindt. ☒ Een streek waar ook hard gewerkt wordt is la Balagna, dat in het Noord-Westen is gelegen. Behalve de wijnstok, die er zijn guirlanden van glanzend groen tegen de heuvels rijgt, vindt men er duizenden olijfbomen. Het is niet de sluike olijf van de Italiaansche Riviera. De olijfboom in la Balagna is een machtige boom waarvan de zware wortels als peezige klauwen in den grond grijpen. En te midden van dat woud van olijven verheft zich hier en daar een berg, waartoeft zich een dorp, een gehucht heeft vastgehecht, die zangerige namen dragen als: Lumio, Felicito, Zilia, Villa-di-Paradiso. ☒ De uitvoerhavens van dit vruchtbare land, dat, behalve olijven, ook citroenen, sinaas-appelen, druiven en amandelen oplevert zijn: Ile Rousse en Calvi. Merkwaardig is vooral Calvi: het oude gedeelte, de Citadel, is gebouwd op een rotsig schiereiland en zooals het met zijn zware wallen en rood-gedaakte huizen profielseerd tegen het licht, is het als een kunstig gesneden camée. ☒ Langs de grillige Westkust, die in tegenstelling van de Oostkust vol bochten en inhammen is, kan men dan „les Calanques de Piana” bereiken. Reeds aan den „golfe de Porto”, de eenzame baai, waar de eucalyptussen tot dicht aan de zee groeien en waar op een vooruitstekende rots een verlaten „tour geneoise”¹⁾ staat, ziet men in de verte den machtigen wand van roodachtig graniet doemen. Drie kilometer lang is de geweldige rotsen-allée waaruit koppen en figuren zich losmaken, grillig en grotesk als de gargouilles van een kathedraal. De Calanques zijn de trots van het zoo innig-Corsicaansche dorpje Piana, dat zich aan den ingang bevindt. ☒ Een ander merkwaardig land is de „Castagniccia”. De „Castagniccia” is een bergland niet ver van Bastia, waar enkel kastanjeboomen groeien. Te midden van de groene valeïen springen de rotsige ruggen vooruit, heuvelruggen waarop de grauwe dorpen zijn gebouwd en die als grijze kapen zijn tusschen die zee van groen. En in die droomwereld hoort men almaar het gerucht van levend water, dat in ijle stroompjes of in snel vlietende beken onder steenen en

1) Toren uit den tijd der Genueesche overheersching.

Foto A. Tomasi, Ajaccio.

CORSICA. HUIZEN VAN ERBALANGA OP DE CAP CORSE.

varens doorruischt. Als in geheel Corsica komt men ook hier langs de wegen telkens kudde geiten en schapen tegen, en mannen zoowel als vrouwen rijden er op hun ezeltjes. ☼ De Castagniccia, dat van groen verzadigde land, dat als één reusachtig woud is, is een van die zeldzame streken in Corsica waar men huisvlijt vindt. In ieder dorp houden de bewoners zich met den een of anderen handarbeid bezig: hier maken zij aardige voorwerpen van hout, daar is het verdienstelijk smeedwerk. En merkwaardig is het vooral om er de kastanjes te zien drogen. In het hoofdvertrek van ieder huis bevinden zich in het midden van de kamer een of twee steenen verhoogingen: een soort open haarden, waarop den geheelen winter door gestookt wordt en die geen afvoer naar buiten hebben. In plaats van uit gewone balken bestaat de zoldering uit smalle dikke takken die zoodanig naast elkander zijn gelegd, dat ze telkens een smalle opening laten. Op die opening heeft men nu de kastanjes gelegd, die door den rook, uit de haarden omhoogstijgend, gedroogd worden. De atmosfeer in zoo'n vertrek is natuurlijk niet bijzonder aangenaam. En ook het huis gaat er niet voordeeliger door uitzien. De wanden zijn zwart en glibberig, en de menschen, die er in wonen, zijn bruin tot in de naden en maken den indruk, gerookte bokkingen te zijn geworden. ☼ Als in het overige Corsica zijn ook in dit verrukkelijke land de dorpen van een groote primitieviteit. Verweerde grijze huizen, kerken, zoo simpel dat ze door kinderhanden schijnen te zijn gemaakt, en daartusschen uitgesleten stegen en sloppen, nauw en donker onder het verwulft van vervallen bogen. En al het water voor de huishouding wordt aan de dorpsfontein gehaald, die zich dikwijls op meer dan een kwartier afstand bevindt. Van den ochtend tot den avond ziet men vrouwen en meisjes met kannen en kruiken op het hoofd naar de bron gaan. En al het brood wordt er gebakken in de publieke ovens, de vervallen steenen gebouwtjes waar iedere huismoeder met het deeg voor een heele week brood heenstapt. ☼ Maar de merkwaardigste stad van Corsica, dat is toch Bonifacio. Met zijn vestingwerk van muren en wallen gebouwd op het zuidelijkste puntje van Corsica, vlak tegen over Sardinië, is het eerder Italiaansch dan Corsicaansch. Langen tijd door Genua bezet was het, en de bewoners zijn dan ook afstammelingen van de Genuezen. De Corsicanen moeten niets hebben van de bewoners van Bonifacio, die een ander dialect spreken en onder wie de Vendetta nooit is voorgekomen. ☼ Maar Bonifacio heeft zijn eigen geschiedenis en zijn eigen traditie. Heeft het eeuwen geleden zich niet dapper gewaard toen Aragon het wilde bezetten om de Genuezen te verjagen; heeft het in 1541 Karel de Vijfde niet enkele dagen geherbergd en heeft Napoleon I, toen hij nog luitenant was, er niet acht maanden in garnizoen gelegen? ☼ De bewoners van Bonifacio kunnen het best zonder de overige Corsicanen stellen, want zij hebben al even weinig behoeften. Al het water wordt aan de deur van ezeldrijvers gekocht, die het met hun lastdieren een half uur ver aan de publieke fontein beneden gaan halen, en de groenten en vruchten worden verbouwd in de moestuinen, die zich eveneens een eind buiten Bonifacio bevinden. En verder leeft men er van de blauwe lucht en de zon. Wat heeft men meer nodig? ☼ Ja wat heeft men meer nodig, heb ik me dikwijls afgevraagd, gedurende mijn verblijf op dit merkwaardige eiland, waar

Foto A. Tomasi, Ajaccio.

CORSIKA. DORPSTAFREELTJE.

men nog niet bezeten is van onze moderne haast, en, onze moderne belangstelling. De Corsicaan bekommert zich om geld noch goed en al even weinig om de toekomst; hij leeft slechts bij het oogenblik en ondanks hun verwaarloozing en armoede, geloof ik dat de meeste Corsicanen er nog niet zoo kwaad aan toe zijn.

HENRIETTE BARBE.

Zoo doof als een Kwartel.

DE verklaring dezer uitdrukking lijkt prof. Stoett toe moeilijk te wezen, daar een kwartel volstrekt niet doof is, evenmin als een lijster — en toch vindt men in het later Latijn *surdior turdo* (doover dan een lijster) — en ook evenmin als een ekster of een snip, terwijl men toch in het Friesch zegt: *sa dôf as in ekster, as in snip*, naast *sa dôf as in kwartel*. ☼ Wij meenen dat de moeilijkheid van verklaring grooter schijnt dan ze is. Die verklaring toch is ongezocht af te leiden uit de door prof. S. zelf aangehaalde regels van

Bredero:

„De doove Quartel ick, met een ghe-
[maakte stem,
Bedrieghelijcken broght in dunne Net-
[gis hem”.

☼ Hier blijkt met voldoende duidelijkheid dat de kwartel niet doof genoemd wordt omdat hij niet hooren kan — immers hij komt op de „gemaakte stem” (’t kwartel-fluitje of kwakkelbeen) af, en wordt zóó listiglijk in de fijne kwartelnetten gebracht —, maar omdat ’t vogeltje, zich aldus latende verschalken, dom of dwaas genoemd moet worden. ☼ Geheel in dezelfde beteekenis van dwaas of dom gebruikt Huygens doorlopend ’t woord *blind* in zijn „Oogen-Troost”, waaruit in dit verband zeer eigenaardig de volgende regels kunnen worden vergeleken:

„De Jagers in haer veld de Tuyschers
[op haer’ schijven
Zijn blinder dan de snepp die m’in een
[nett kan drijven.”

☼ De snip (’t fransche *bécasse* is gelijkwaardig met „*sotte*”, en snippen maken in de vlucht rare bewegingen) mist ’t gezichtsvermogen niet, evenmin als ’t den kwartel aan gehoor zou ontbreken, maar ze is ook al zoo mal en dwaas dat ze zich in ’t net laat jagen. ’t Is als ’t ware een andere wijze van uitdrukking voor ’t Friesch gezegde „zoo doof als een snip” en de zegswijze „zoo doof als een ekster” heeft

ook niets onbegrijpelijks, als men bedenkt dat de malle ekster haar hippen (en haar snappen) onmogelijk laten kan, wat lang vóór ons werd opgemerkt. ☼ Wij loopen dus weinig gevaar te dwalen als we aannemen dat de uitdrukking „zoo doof als een kwartel” oorspronkelijk heeft beteekend: zoo dwaas als een kwartel, en dat ’t woord „doof” er in later meer en meer enkel werd opgevat in de beteekenis van niet hoorend, waardoor de vergelijking iets vreemds en raadselachtigs kreeg. ☼ Anders kan het geweest zijn in de Middeleeuwen, toen de das tot Reinaert zeggen kon: „oom, ghi dinct mi doven”, waarmee hij te kennen wilde geven dat hij dacht dat zijn waardige bloedverwant „stapel mesjogge” was. *Doof* beteekent in ’t Middelnederlandsch ook „dwaas”, en *doven*, razen, dol zijn, *verdooft*, verdoofd, enz., komen in de oudere taal meer voor, terwijl wij nog tegenwoordig *verblind* zonder bezwaar in den zin van verdoofd kunnen gebruiken. ☼ In verband met een ander, weinig deftig of geurig, Latijnsch spreekwoord, zullen we ook wel mogen aannemen, dat het gezegde *surdior turdo* aanvankelijk minder bedoeld heeft op letterlijk opgevatte doofheid, dan wel op dwaasheid, zothed van de lijster.

C. J. MERKENS.

Heerschers van Ferrara

4) *Uit het Poolsch van*
KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

NICCOLO III.

I

EN der miniaturen in de stedelijke bibliotheek te Ferrara stelt op zeer treffende wijze een executie van veroordeelden voor, welke zich in de XVe eeuw afspeelde vóór het paleis della Regione. De menschen van dien tijd geraakten zoo gewend aan dergelijke tooneelen, dat deze bloedige executies, plaatsvindend voor de vensters van het door de gezinnen der markgraven bewoond paleis, hen in 't geheel niet aangrepen. Op een schavot — verhoogd, opdat de menigte de laatste stuiptrekkingen der veroordeelde slachtoffers kan gadeslaan — staat een krachtig gebouwd man met op den rug samengebonden handen; vóór hem een monnik die een groot crucifix in de hand houdt en achter hem de beul met een wit voorschoot, de bijl met alle macht zwaaiend. De ruimte naast het schavot is aan de eene zijde bezet door de rechters en wapenknechten, aan de andere zijde door de leden der begrafenis-orde, gekleed in capuchons en met brandende kaarsen in de handen. Op de planken liggen reeds twee afgehouden, behaarde hoofden, terwijl de armen der lijken over den rand van het schavot hangen. Zóó ongeveer ging het in 't begin der XVe eeuw telkens toe bij den aanvang van een nieuw régime en niet alleen in Ferrara, maar ook aan vele andere hoven der Renaissance. Harten en gevoelens werden verhard. ✎ Alberto werd na zijn overlijden opgevolgd door zijn zoon Niccolo III. Den jeugdigen markgraaf werd wegens zijne minderjarigheid een raad toegevoegd, die regeerde, totdat hij den leeftijd van 19 jaar had bereikt. In dezen raad wilde ook het volk en wel elk gilde afzonderlijk, vertegenwoordigd zijn: bakkers, smeden, kleermakers, goudsmeden, enz. stuurden hunne afgezanten. Een dergelijke verscheidenheid kon echter bezwaarlijk nuttig werk verrichten, zoodat vier voogden van den markgraaf het bestuur in handen namen en tot zijne meerderjarigheid regeerden, ongeveer op een wijze als met de voorstelling op de vermelde miniatuur overeenstemt. ✎ De markgraaf echter, vol levenslust en kracht, verlangde naar daden. Zijn vurigste wensch was den oorlog te zien. Daar de gelegenheid hiertoe echter langen tijd op zich liet wachten, vroeg hij Azzo, den aanvoerder zijner soldaten, een nagebootsten veldslag bij zijn zomerpaleis te doen plaats hebben. Het einde van dezen slag was droevig, want Azzo zelf schoot er het leven bij in, doorboord door een werpspies van zijn tegenstander. ✎ Om politieke redenen zorgden de voogden ervoor, dat de nauwelijks 13-jarige Niccolo in 't jaar 1397 trouwde met de 15-jarige Gigliola de Carrara, dochter van den Heer van Padua. Dit huwelijk was niet gelukkig, de kwijnende Gigliola kreeg geen kinderen en de jonge markgraaf wreekte zich op hen, die hem zoo vroegtijdig onder het huwelijksjuk gebracht hadden. Hij was zijne echtgenoot zeer ontrouw, en volgens de kroniekschrijvers liep het aantal zijner liaisons in den loop der jaren tot 800 op.

De le femene qui el dir se tase
Octocento donzele el signore habe in so vita.
(Caleffino Cronaca).

Men vertelde te Ferrara, dat aan beide zijden van de Po louter kinderen van Niccolo liepen, „di qua e di la del Po, tutti figli di Niccolo”; de geschiedenis echter vermeldt alleen 22 onwettige markiezen, behalve de kinderen, die hij bij zijne twee latere

Foto A. Morelli, Bastia.

CORSICA. GEZICHT OP BONIFACIO.

echtgenooten had. ✎ Gigliola overleed in 1406, Niccolo stond echter reeds bij haar leven in liefdesbetrekking tot de schoone Stella d'Assassino, eigenlijk Stella de Tolomei geheeten, afkomstig uit een welbekende voorname familie te Siena. Wegens hevige twisten met het machtige geslacht der Salimbeni's, was een deel der familie Tolomei naar Ferrara uitgeweken en later naar Assisi. Vandaar, dat men hen Assassini noemde. Een oud vers verhaalt hiervan:

Mutantes patriam, mutabunt nomina: dicent
Namque Assassinos Ptholomea stirpe ceatos.

De tijdgenooten van Stella zijn onuitputtelijk in het roemen harer bijzonder goede eigenschappen van geest en hart; zij verhalen, dat Stella een troosteres der armen was, rechtvaardig, verstandig, rein van zeden en dat zij rijkdom versmaadde. Men noemde haar de bloem der bescheidenheid, „pudicitiae flos”. De dichter Galeoto Marzio da Narni wijdde aan haren roem een lang gedicht dat hij aan Niccolo III opdroeg, waarin hij met lof ook Stella's vader, Giovanni Tolomei, gedenkt. Uit dit gedicht blijkt tevens, dat een der Assassini, Giacomo, burgermeester van Ferrara, een uitnemend jurist en rechtvaardig man was. Dat Stella eene voortreffelijke vrouw was, blijkt het beste daaruit, dat Niccolo, trots zijn lastig humeur, haar bijna 18 jaar lang als zijne echtgenoot beschouwde. Zij schonk hem drie zoons: Ugo Aldobrandius (geb. 1405), Leonello (geb. 1407) en Borso (geb. 1413). Dit alles verhinderde echter niet, dat de markies voorbijgaande liefdesbetrekkingen met anderen aanknoopte, bij Catharina degli Albersani, dochter van een arts te Ferrara, een zoon, Meliaduse (geb. 1406) ver-

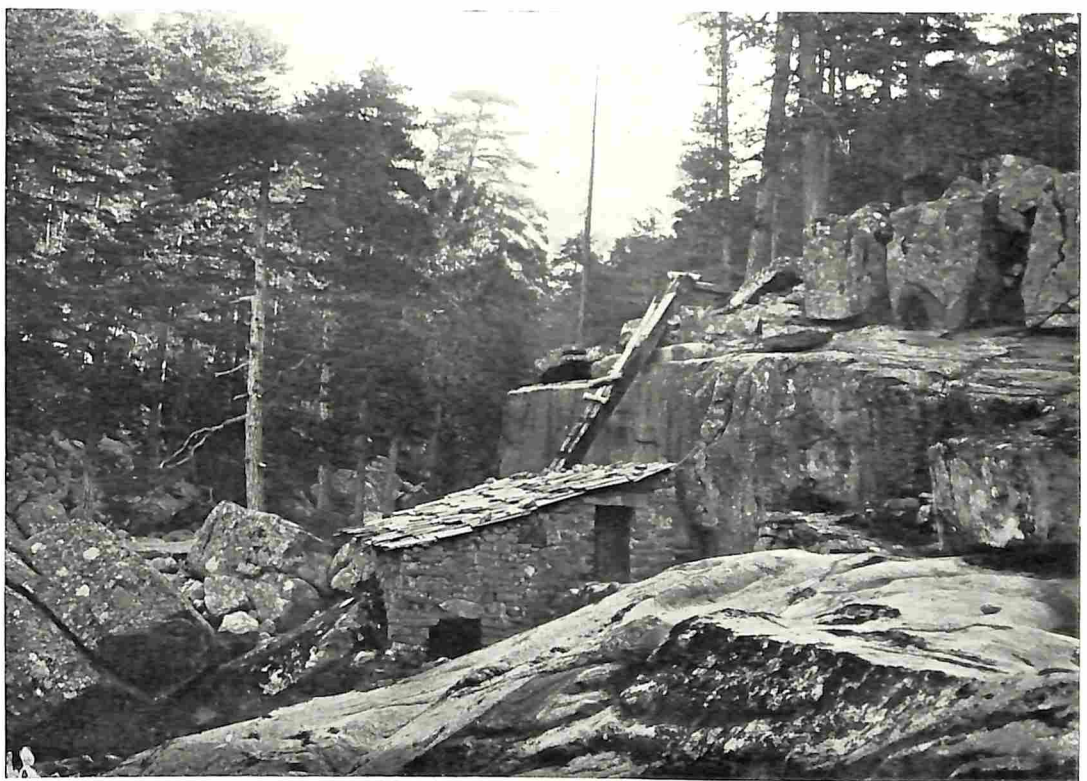

Foto A. Morelli, Bastia.

CORSICA. WATERMOLEN IN HET NIOLO.

wekte, en dat de getrouwde Camilla della Tavola hem twee kinderen schonk, Alberto en Guro Maria. ¶ Na het overlijden van Gigliola (1406) verwachtten geheel Ferrara en de naburige hoven, dat Niccolo zonder twijfel Stella Assassini tot zijne wettige vrouw zou verheffen. Drie van haar zoons werden door hem opgevoed als wettige kinderen, terwijl de doop van den eerstgeborene, Ugo, te Ferrara zelfs feestelijk gevierd was, waarvoor de kardinaal-legaat van Bologna was overgekomen en de Heeren van Modena en Rimini feestredenaars stuurden. Desniettemin heeft Niccolo zijne betrekkingen met Stella niet kerkelijk laten inzegenen, maar huwde, wellicht eenigszins om politieke redenen, de schoone en jonge Parisina de Malatesta, dochter van Andreas de Malatesta en Lucrezi adegli Ordellaffi uit Ravenna. Een jaar later stierf Stella van verdriet, en Caleffini schreef over haar:

„Quanto fo bella e bona! de ogni virtù la portò corona”.

¶ De verstandhouding tusschen Niccolo en de drie zoons van Stella veranderde niet. Den oudsten en meest beminden, Ugo, bleef hij beschouwen als zijn troonopvolger, en ook op andere wijze onderscheidde hij hem boven Leonello en Borso. Ugo was steeds in zijne nabijheid, terwijl hij de twee jongere zoons onder verschillende voorwendsels uit zijne onmiddellijke omgeving verwijderd hield. ¶ De levenslustige en vriendelijke Parisina verwierf spoedig de genegenheid harer omgeving. Zij was een hartstochtelijke liefhebster van dieren, vooral van paarden, hield er een renstal op na, zond hare paarden naar de wedrennen te Verona, Mantua, Modena, Bologna en Milaan, en haar geliefkoosde jockey Giovanni da Rimini zegevierde overal. Hare kleuren, wit en rood, waren op alle renbanen bekend. Zij schafte zich zeldzame vogels uit Venetië aan, wat in dien tijd mode was aan de groote hoven. Haar zucht naar weelde en opschik was hare zwakke zijde. Zij liet dure stoffen, juweelen en reukwerken uit Venetië en Milaan komen. De hofjuffers, „damigelle”, die zeer aan haar gehecht waren, bedacht zij met geschenken en ook op andere wijze gaf zij haar veelvuldig blijk harer genegenheid. Eene bijzondere genegenheid toonde zij voor Pelgrina, de dochter van Giacomo Rubino, den vertrouwden hoveling van Niccolo, en toen deze huwde, overlaadde Parisina haar met rijke geschenken. Gelijk alle dames der groote wereld verslond Parisina de ridderromans; de lotgevallen van Tristan en Isolde kende zij zeer goed en zij verdiepte zich in de romans „Girone il Cortese”. De muziek werd door haar hartstochtelijk beoefend, vooral het spelen op de luit. Natuurlijk bezocht zij ijverig de kerk, en de huiskapelaan, Fra Maginardo, las haar geregeld de psalmen voor; haar gebedenboek was in zwart fluweel gebonden. ¶ Parisina had twee dochters en één zoon, die jong gestorven is. Zij omringde hare dochters, Ginevra en Lucia, met teedere zorgen en liet ze vroegtijdig muziek leeren. Van Stella del' Assassino's zonen was zij Ugo, die steeds te Ferrara vertoefde en de lieveling van zijnen vader was, bijzonder toegedaan. Voor Ugo spaarde de markies geen kosten, hij kocht voor hem de kostbaarste kleederen, paarden, valken enz., terwijl Leonello, Borso en Meliaduse zich aan zuinigheid moesten gewennen. Toen in 1424 te Ferrara de pest uitbrak, werd Meliaduse naar Modena en Borso naar Argenta gezonden. Niccolo stelde daarbij nauwkeurig het aantal der hun toegevoegde bedienden vast, en gaf hunnen kamerdiens streng order, geen

vrienden der jonge lieden tot hunne maaltijden toe te laten. Aan Ugo bereidde Parisina een verrassing, door hem een harp te schenken, waaruit men afleiden kan, dat ook hij aan muziek deed. ¶ De kroniekschrijvers verhalen, dat Parisina aanvankelijk Ugo niet bijzonder genegen was, en dat zulks den vader dermate verdroot, dat hij, om Ugo in de gelegenheid te stellen haar gunst te verwerven, hem Parisina tot gezelschap mede gaf, toen zij een bedevaart naar Loreto deed. Het resultaat daarvan zou bijzonder gunstig geweest zijn, veel gunstiger dan de markies verwacht kon hebben: Ugo en Parisina keerden als gelieven terug en zetten hunne verhouding te Ferrara voort. Dit verhaal moet echter legendarisch zijn, want de waarheid er van blijkt geenszins uit de bekende feiten. De vraag, hoe deze liefdesbetrekking ontstond, is te subtiel, om van de geschiedschrijvers het antwoord te mogen vergen. Al wat er over geschreven werd, is fantasie van dichters en romanschrijvers. Hoe het ook zij, vast staat, dat Ugo en Parisina tot

elkander in intieme verhouding stonden. De vertrouwde van Ugo was Aldobrandino Rangoni, zijn hoveling en vriend, de vertrouwde van de markgravin een harer dames, die het geheim verried aan Giacomo Rubino, den vertrouwden dienaar van den markgraaf, die onmiddellijk den markgraaf ging overbrengen wat hem was medege-deeld. Oogenblikkelijk besloot de tyran zich verschrikkelijk te wreken. In den nacht van 20 op 21 Mei 1425 liet hij de geliefden gevangen zetten, Parisina in den toren van het kasteel, thans genaamd „Torre Marchesana” en Ugo in den „leuwentoren”. Het schijnt wel, dat de beleedigde echtgenoot en vader vreesde tot bezinning te zullen komen, want hij veroordeelde binnen enkele uren na deze gevangenneming zijn meest beminden zoon en zijne vrouw, de moeder, van twee kleine dochters, ter dood. Een van zijn meest getrouwe raadslieden, Ugaccion Contrario, die, zooals verteld werd, alles van den markies gedaan kon krijgen, en de oude, verdienstelijke minister Alberto dal Sale, smeekten hem knielend en met tranen in de oogen, de uitvoering van het vonnis op te schorten. Het mocht niet baten, Niccolo bleef onvermurwbaar, wilde noch zijn zoon, noch

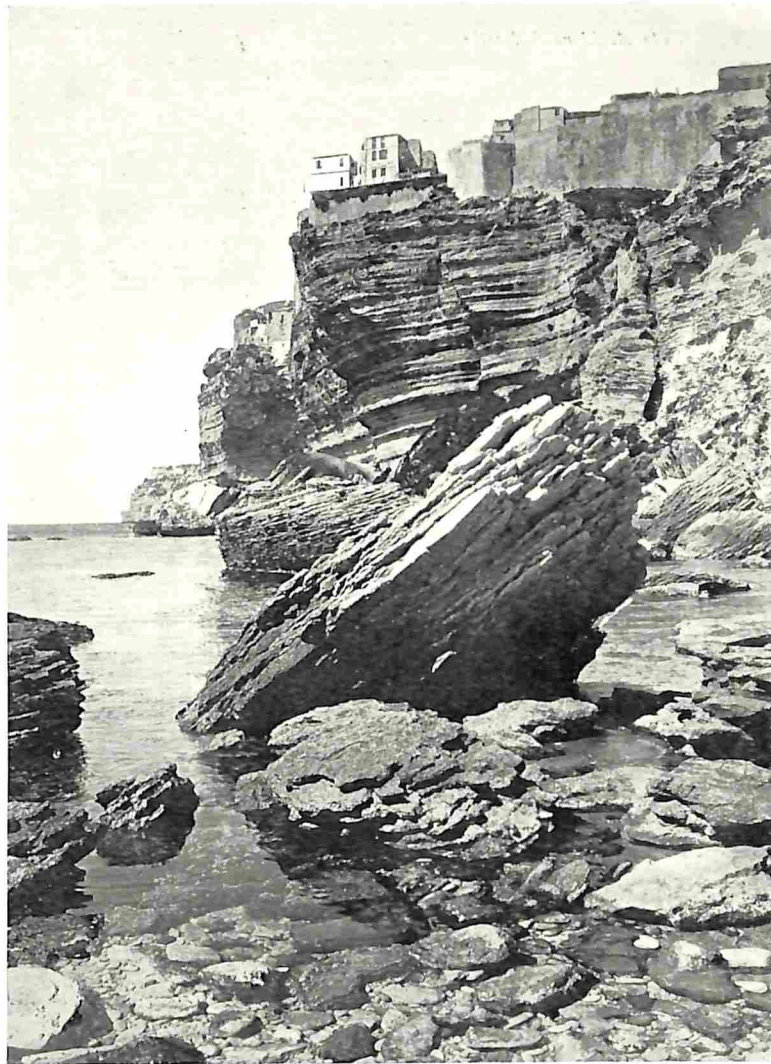

Foto A. Morelli, Bastia.

CORSICA. DOOR DE ZEE ONDERMIJNDE ROTSSEN TE BONIFACIO.

zijne vrouw zien, en in den nacht van 21 op 22 Mei verrichtte de beul zijn bloedig werk. Ugo werd het eerst omgebracht, waarna Rubino, de verraderlijke lakei, in de gevangenis verscheen, waarin Parisina opgesloten was en haar vroeg hem te volgen. Parisina dacht aanvankelijk, dat zij in de trabocchetto, een donkeren kerker, geworpen zou worden en vroeg, wat er met Ugo gebeurd was. Toen zij hoorde, dat hij dood was, gaf zij te kennen ook niet verder te willen leven. In haar nieuwe gevangenis wachtte haar reeds de beul; toen Parisina hem gewaar werd, ontdeed zij zich van hare sieraden, ontblootte den hals en legde dien onder de bijl. ¶ Nog denzelfden nacht werden beide lijken naar San Francesco gebracht en daar begraven. Toen men den markgraaf mededeelde, dat aan zijn wil voldaan was, ontstak hij in razende woede, begon in den stok te bijten, dien hij in de hand hield, te weenen en zijn geliefden zoon Ugo aan te roepen. De wraakoefening was hiermede echter niet afgelopen. Den volgenden dag vaardigde hij het bevel uit, Aldobrandino Rangoni gevangen te zetten, die in Modena omgebracht werd, en liet hij een schrijven aan de Italiaansche hoven richten, ter vermelding van het gebeurde.

(Wordt vervolgd).